

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Веска Кирилова Димитрова

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1 Филология

докторска програма: „Романски езици“

Автор: Росина Алексиева Какова

Тема: „Гласните във френския и българския език – акустично описание с отчитане на перцептивната интеграция на честотните им компоненти“

Научен ръководител: доц. д-р Руси Николов, ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-2385 от 14.12.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Гласните във френския и българския език – акустично описание с отчитане на перцептивната интеграция на честотните им компоненти“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма: „Романски езици“. Автор на дисертационния труд е Росина Алексиева Какова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Романистика и германистика“, с научен ръководител доц. д-р Руси Николов от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Росина Алексиева Какова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;

- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи.

Докторантката е приложила 3 публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката Росина Какова е завършила образователно-квалификационна степен „бакалавър“ и две магистърски програми, като получава професионална квалификация „Специалист по български език и литература и по френски език и литература и преподавател по български език и литература и френски език и литература в СОУ“ през 1996 г. и квалификация по „Английски език и методика“ през 2018 г.

Завършените степени на обучение са ѝ дали възможност да придобие основни теоретични и практически знания, както и умения за работа като учител в средното образование в областта на българския и френския език и литература, на английския език. Професионалната реализация на Росина Какова е свързана с преподаването на френски език в сферата на началното и средното образование в периода 1996-2011, гр. Пловдив. От 2014 г. докторантката работи в Университета по хранителни технологии, гр. Пловдив, като старши преподавател, където провежда семинарни занятия по специализиран френски език и по български език за чужденци.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертацията е актуална поради нарастващата необходимост от използването на новите технологични средства в чуждоезиковото обучение, а решаването на поставените в дисертационния труд задачи отговаря на съвременните нужди за интегриране на акустичните изследвания и техните резултати при преподаването и усвояването на чужд език, което би спомогнало за изграждането на фонетична компетентност у обучаемите. В този контекст темата на дисертацията е навременна.

4. Познаване на проблема

Докторантката познава основни теоретични източници от областта на акустичната фонетика, както и важни френски и български съпоставителни акустични изследвания,

притежава добри познания за съвременните технологични средства, използвани за акустичен анализ на речта.

5. Методика на изследването

Методиката на съпоставителното изследване се опира на анализи от основни чуждестранни и български научни източници върху разглежданата проблематика. Използваният компютърен акустичен анализ осигурява добри условия за предоставяне на точни и адекватни данни за целите на изследването и за решаването на поставените задачи. Осъвременените акустични резултати и предоставените фонетични модели от изследването са осигурени от работата със софтуерния фонетичен модул на TREFL, който, във взаимодействие с програмата Speech Analyzer, дава не само нови възможности за анализ и оценка на речта, но и функционира на принципа на интерактивността, предоставяйки обратна информация за характеристиките на произнесените звуковете.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е съставен от увод, три глави, всяка от които е последвана от изводи, заключение, справка за научните приноси, три приложения и библиография. Общият обем на работата е 142 стандартни страници. Библиографията наброява 184 заглавия на български, френски и английски език.

В уводната част се отбелязва актуалността на проведеното изследване, представят се основните цели и поставените задачи. Задачите са формулирани ясно и тяхното изпълнение осигурява точно провеждане на акустичното описание на онези гласни, при които се отчита перцептивна интеграция на честотните им компоненти.

Първа глава, *Състояние на изследванията на гласните във френския и в българския език*, е посветена на базови теоретични разработки от областта на акустичната фонетика. Акустиката е представена накратко в диахронното ѝ развитие, като е посочено нейното място сред лингвистичните дисциплини, подчертана е ролята на психоакустиката при перцептиране на звуковете. При представянето на акустиката обаче са взимствани цели изречения от ученическия сайт <https://musicdaskal.eu/wiki/акустика>, без да са обозначени като цитати. Имам възражение по отношение на използвания източник не поради достоверността на представената фактология, а поради вида на ресурсите, върху които би следвало да се основава едно дисертационно изследване.

В Първа глава е обърнато също внимание на принципа на моделиране на вокалните звукове въз основа на триаспектното им параметриране – артикулационно, акустично и перцептивно, с акцент върху референтните формантни стойности, с което е илюстрирана

съществуващата взаимовръзка между артикулация, акустика и психоакустика. В този контекст докторантката разглежда процеса коартикулация, който оказва влияние върху стойностите на формантите. Предвид темата на дисертационния труд, тя се спира на процеса на възприемане на речта и на различни модели на възприемане на тембъра на гласните.

Логичен етап от изграждането на дисертационния труд е представянето на вокалните системи на френския и на българския език чрез техните артикулационни и акустични характеристики, с акцент върху корелацията между тях. Особено важно за дисертационното изследване е разглеждането на референтните формантни стойности на френските и на българските гласни. Напълно основателно докторантката представя френската вокална система с максималния ѝ брой фонemi, както и с нейния редуциран състав. На с. 30 тя отбелязва: „[...] в съвременния френски език гласните /a/ и /oē/, които противопоставят „âne“ и „Anne“, са заменени с /a/ и /ē/, в резултат на което остават 13 гласни“. Би следвало да се представи също пример, илюстриращ замяна на /oē/ с /ē/, за да може изразената идея да получи завършен вид. Отново на с. 30 докторантката, позовавайки се на Леон (Léon, 1976), представя френската вокална система чрез 10 гласни в „резултат на неутрализирането на контрастите e/ε, ø/oe и o/ɔ“. Би следвало да се поясни, че редуцираният състав на френската вокална система до десет гласни е резултат не само от неутрализирането на контрастите e/ε, ø/oe и o/ɔ, но също и на тези между a/α, и на тези между ē /oē, в резултат на което френската вокална система функционира с 10 гласни (7 орални гласни и 3 носови). По повод разликата между френската и българската вокална система (с. 30) докторантката отбелязва: „Съвременната френска вокална система се различава от българската по наличието на еднотемброви [i], [y], [u], [e], [ø], [o], [ε], [oe], [ɔ] и двутемброви [e], [o], [ø] гласни“. Гласните фонemi [e], [o], [ø] са представени едновременно и като еднотемброви, и като двутемброви.

Направеният теоретичен преглед на съществуващите съпоставителни изследвания на френските и на българските гласни през последните десетилетия би могъл да се оцени като основателен и релевантен, показателен за това, че двете вокални системи не са достатъчно изследвани съпоставително в акустичен план със съвременни софтуерни програми.

Втора глава, *Методологични особености при акустичното описание на гласните*, следва логиката на дисертационния труд в структурно и съдържателно отношение. Представени са основните етапи в развитието на технологичните средства, използвани за целите на акустичните изследвания. В този контекст е напълно обосновано и необходимо включването и описанието на софтуерни програми като WinPitch, Speech Analyzer, Praat, Speech Filing System, Realtime Spectrum, с които си служи експерименталната фонетика като

професионални инструменти за акустичен анализ на речта, приложими в чуждоезиковото обучение.

В тази връзка е представена теоретичната рамка на експерименталното акустично изследване и е обоснован изборът на фонетичния модул на TREFL – Translation REFerence Library, за извършване на проучването. Корпусният материал, който служи за целите на изследването, не е описан достатъчно добре нито за френския език (с. 59), нито за българския (с.64).

Точка 2.5. от Втора глава, озаглавена *Модели на гласни с отчитане на перцептивната интеграция*, е насочена към процеса на моделиране на гласните с отчитане на перцептивната интеграция на честотните им компоненти: за френския език това са предните гласни [i], [e], за българския език предните гласни [и] и [е]. Направен е сравнителен анализ между акустичните данни за гласните, получени по класическия двуформантен модел, и тези, моделирани с оптимизирания акустико-фонетичен метод. Получените резултати са онагледени графично и синтезирани таблично чрез формантните им стойности с примери, подбрани от корпусния материал, но докторантката не е посочила критериите, по които е направен изборът на анализираните речеви сегменти, обект на акустичното изследване. Не е описано също и сегментното обкръжение на подбраните за анализ гласни, за да може да се отчете промяната на формантните им стойности в резултат на действието на коартикулационните процеси, въпреки че тяхната роля е определена като „неизбежна при акустичното описание на гласните“ (с.21). Експерименталното акустично изследване е приложено и към българските предни гласни [и] и [е], като техните формантни стойности са представени в акустичния триъгълник на френските гласни. В предложените графики и таблични резултати формантните стойности на българските гласни [и] и [е] (с.65-67) са отчетени само по класическия модел, като докторантката обосновава този избор с факта, че „[...] българските гласни никога не достигат високите стойности на втория формант F2 на френските гласни.” и „[...] за моделиране на формантната структура на българските гласни класическият метод предоставя сравнително релевантни резултати.“ (с. 64). Би следвало към българските гласни да се приложи същият протокол, както към френските гласни [i] и [e], тъй като сравнителният акустичен анализ с двата модела – с класическия и с оптимизирания модел, осигурен от фонетичния модул на TREFL, би илюстрирал по недвусмислен начин точността на получените акустични данни от фонетичния модул на TREFL.

При гласните, при които не се отчита перцептивна интеграция на честотните им компоненти, докторантката предлага описание на формантните структури на френските гласни [o] и [a]. Въз основа на данните, получени по класическия модел, и тези, предоставени

по оптимизирания акустико-фонетичен метод, тя доказва, че фонетичният модул на TREFL предлага по-адекватно, по-точно моделиране на акустичната реалност. Тази част от дисертационния труд би трябвало да бъде доразвита, като се включи акустично моделиране и на български гласни, при които не се отчита перцептивна интеграция на честотните им компоненти, за да може същинската част на изследването да получи завършен вид.

Предвид практико-приложния характер на направеното акустично изследване в чуждоезиковото обучение, докторантката се спира на някои фонетични трудности при усвояването на френския език, анализира причините за това и потвърждава нуждата от усвояването на базисни теоретични знания за френската вокална система и най-вече от използването на съвременни софтуерни програми като фонетичния модул на TREFL, които биха осигурили осъвременени акустични данни за създаването на фонетични модели на гласните. В тази връзка е направен обзор на основните теоретични постановки, свързани с обучението по фонетика.

Трета глава, *Приложение на методите за акустично описание на гласните в обучението по чужд език*, се фокусира върху основните методи за преподаване на фонетика, използването на различни дидактически средства за онагледяване, усвояване, подобряване на произношението и коригиране на чуждия акцент, сред които използването на фонетични модели на гласните. В този контекст биха намерили своето практическо приложение и резултатите от направеното от докторантката акустично изследване върху гласните във френския и българския език, при които се отчита перцептивна интеграция на честотните им компоненти.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Направеното съпоставително изследване на френски и на български гласни с отчитане на перцептивната интеграция на честотните им компоненти, осъществено със съвременния софтуерен фонетичен модул на TREFL, има научен и приложен приносен характер. То допълва и осъвременява данните на съществуващите акустични изследвания за двата езика чрез използвания нов подход при моделирането на гласни. То има също и приложен характер. От една страна, спомага за оптимизиране на методите за преподаване на фонетика на чуждия език, а, от друга страна, допринася за правилното изграждане на фонетична компетентност у обучаемите не само чрез създаването на фонетични модели на гласни, но и чрез използване на заложения принцип на интерактивност при работа с фонетичния модул на TREFL.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представените от докторантката публикации са 3 на брой и са свързани с темата на дисертационния труд. Трите статии са публикувани в Научни трудове на ПУ.

1) *Акустично описание на носовите гласни в помощ на студентите, изучаващи френски като чужд език*, ПУ „Паисий Хилендарски“ – България, Научни трудове, том 58, кн. 1, сб. А, 2020, сс 443-449.

Статията представя резултатите от акустично изследване на носовите гласни във френския език с цел тяхното правилно усвояване от изучаващите френски език студенти. Потвърден е важен извод за влиянието на третия формант при функционалното обвързване на акустичното описание на гласните с тяхната перцептивна оценка и допринася за осъзнаване на акустичните характеристики на френските носови гласни и за подобряване на фонетичната компетентност на студентите, изучаващи френски език.

Като се има предвид, че резултатите от акустичното изследване са с практическа насоченост, бих задала въпрос на докторантката как ги е използвала при преподаването на френските носови гласни и какви резултати са постигнати.

2) *Акустично моделиране на гласните с оптимизирано отчитане на перцептивните данни*, ПУ „Паисий Хилендарски“ – България, Научни трудове, том 59, кн. 1, сб. а, 2021 – филология, сс 249-355.

Статията представя нов подход за акустико-фонетично описание на вокалната система на френския език посредством фонетичния модул на TREFL – Translation REference Library, проектиран и създаден от доц. д-р Руси Николов, ПУ. Този софтуерен продукт е използван също и при акустичното изследване на гласни, при които се отчита перцептивна интеграция на честотните им компоненти, в дисертационния труд на докторантката.

3) *Методологични особености при акустичното описание на гласните*, ПУ „Паисий хилендарски, Научни трудове, том 60, кн.1, СБ. А, 2022 – Филология, 349-355.

Статията анализира акустичните резултати от моделирането на френските гласни [i] и [e], получени по класическия двуформантен модел, и тези, получени при работа с фонетичния модул на TREFL. Тези резултати са потвърдени и допълнени в дисертационния труд.

Общата ми преценка на публикациите по дисертационния труд е положителна поради актуалността на научната проблематика и възможността за практическа приложимост на получените резултати в чуждоезиковото обучение.

9. Лично участие на докторантката

Докторантката има собствен принос и успява да намери правилния подход при разработката на избраната проблематика.

10. Автореферат

Авторефератът се състои от 32 с. и предава коректно съдържанието на дисертацията, като отразява основните идеи и изводи, направени от докторантката.

11. Критични забележки и препоръки

Редно е да се отбележи, че липсва съответствие между страниците, обозначени в съдържанието, и тези, на които реално са разположени някои точки от Първа глава. Например в съдържанието на дисертационния труд е посочено, че точка 1.4. *Характеристики на гласните – артикулационен, акустичен и перцептивен аспект* се намира на с. 13, а тя е разположена на с. 16, в съдържанието е посочено, че точка 1.3. *Основни термини в акустичната фонетика* се намира на с. 16, а тя реално е разположена на с. 13.

На с. 17 от дисертационния труд докторантката представя моделиране на предноезично [a] чрез два резонатора. При илюстрирането на този модел на с.18, в обяснителния текст под Фигура 3, е използван символът за задноезично „a“ - /ɑ/. Допускам, че става въпрос за техническа грешка. Ако това не е така обаче, би следвало докторантката да поясни използването на два различни символа – за предноезично /a/ и за задноезично „a“ /ɑ/, при описание на един и същ звук.

На с.38 докторантката определя българската гласна [ъ] в серията на отворените гласни, наред с [e], [o], [a], като я противопоставя на затворените гласни [и] и [у]. Не е посочено в каква позиция гласната [ъ] се доближава по спектрални характеристики до гласната [a], не е обяснено кое дава основание на докторантката да определи гласната [ъ] като отворена.

В Анекс 1 транскрипцията на устния корпусен материал на френски език вероятно е генерирана с програма за конвертиране на звукови файлове в текстови. Докторантката се е предоверила, без да прегледа текстовия файл, който съдържа някои грешки. Например заглавието на единия от представените в интервюто романи не е „, America c'est au point poche“ (с. 109), а „L'America“, „Points“ е издателството и става въпрос за джобен формат книга, името на автора на романа „Америка“ е изписано „Michel Mouteau“ (с. 109), по-нататък в текста

„Michel Mouto“, а всъщност става въпрос за „Michel Moutot“. В анекса липсва транскрипция на устния корпусен материал на български език.

12. Лични впечатления

Нямам лични впечатления от докторантката.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Нямам.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Росина Алексиева Какова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Френски език“, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Росина Алексиева Какова в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма „Романски езици“.

30. 01. 2024 г.

Рецензент:

(подпис)

доц. д-р Веска Кирилова